

Rapport från en forskningscirkel

Interkulturalitet i förskolans arbete med barns sociala och kunskapsmässiga utveckling

---

Forum för samverkan/Uppsala universitet i samarbete med Enköpings kommun

FoSam rapport 2021:1

Interkulturalitet i förskolans arbete med barns sociala och kunskapsmässiga utveckling

Rapport från en forskningscirkel genomförd 2019 - 2020

FoSam Rapport 2021:1

Forum för samverkan/Uppsala universitet i samverkan med Enköpings kommun

Ansvarig forskare:

Hassan Sharif, lektor i Barn- och ungdomsvetenskap. Institutionen för pedagogik, didaktik och utbildningsstudier (EDU)

Innehållsförteckning

Inledning.....	3
Interkulturalitet i förskolan.....	3
Interkulturellt förhållningssätt	4
Syfte och frågeställningar.....	5
Forskningscirkelns struktur och innehåll	5
Resultat.....	8
Enkätundersökningen.....	8
Deltagarnas beskrivningar av forskningscirkeln.....	10
Slutsatser	12
Referenser.....	16

Inledning

Den här rapporten handlar om en forskningscirkel om interkulturellt förhållningssätt i två mångkulturella förskolors arbete med flerspråkiga barns sociala- och kunskapsmässiga utveckling. Forskningscirkeln var ett samverkansprojekt mellan Forum för samverkan vid Uppsala universitet och Enköping kommun. Det övergripande syftet med forskningscirkeln var att deltagarnas kunskapsutveckling under cirkelns gång skulle bli del i respektive förskolas verksamhetsutveckling i allmänhet och gällande arbetet med interkulturalitet i synnerhet. Mer specifikt var syftet med forskningscirkeln att utveckla förståelse för deltagarnas professionella utveckling och lärande genom att synliggöra gruppens bakomliggande antaganden, förgivettagna normer och värderingar samt föreställningar om den egna verksamheten, så att de kunde förändra den utifrån observerade behov. I rapporten presenteras resultat och slutsatser av gruppens reflektioner efter genomförd läsning och diskussioner kring relevant forskningslitteratur samt en sammanfattning av de enkätundersökningar som genomfördes på cirkeldeltagarnas förskolor och analyser av dessa.

Interkulturalitet i förskolan¹

Den ökade globaliseringen, transnationella migrationen och internationaliseringen har lett till att det svenska samhället har blivit mer flerspråkigt och mångkulturellt, vilket i sin tur inverkar på förskolan arbete med barn och ungdomars sociala och kunskapsmässiga utveckling. (Lahdenperä red. 2018, s. 12).

Förskolans personal behöver fördjupade kunskaper om interkulturellt förhållningssätt i arbetet med barns sociala- och kunskapsmässiga utveckling, eftersom ”Förskolepersonal möter dagligen barn och föräldrar med skiftande kulturell bakgrund vilket ställer höga krav på lärarens interkulturella pedagogiska kompetens.” (Lahdenperä 2018, s. 12). Med flerspråkiga barn menas i den här rapporten barn som ”exponeras för och själva använder flera språk i vardagen i förskolan och hemmiljön.” (Sandell Ring 2021, s.17). Flerspråkiga barn kan vara födda i Sverige med föräldrar födda i Sverige eller i andra länder. Barnen kan också vara födda utomlands men ha kommit till Sverige under de första levnadsåren. Med mångkulturellt menas här ”fokus just på förekomsten av olika kulturella bakgrunder. Det kan innebära att en barngrupp består av barn som är födda utomlands eller där en eller båda deras föräldrar är födda utomlands och även har en delvis annan kulturbakgrund än den som präglar majoritetssamhället (Stier & Riddersporre 2019, s. 7).

I början av 1980-talet introducerades i Sverige begreppet ”interkultur”. Det användes då synonymt med begreppet mångkultur.² Båda begreppen kom att relateras till termer som

---

¹ Delar av avsnittet är tidigare publicerad i Sharif, Hassan (2008) Mångkultur, skola och interkulturell pedagogik. I Martin Molin, Anders Gustavsson och Hans-Erik Hermansson (red.) *Meningsskapande och delaktighet. Om vår tids socialpedagogik*. Göteborg: Daidalos. Sidan 105–117., och Sharif, Hassan (2017). ”Här i Sverige måste man gå i skolan för att få respekt”: nyanlända ungdomar i den svenska gymnasieskolans introduktionsutbildning. Diss. Uppsala: Uppsala universitet, men är till viss omskriven för den här rapporten och kompletterad med referenser till nyare forskning.

² För en diskussion kring mångkulturbegreppet i relation till förskolan se bland annat Lahdenperä red. 2018; Björk-Willén, Gruber & Puskás red. 2013; Stier och Riddersporre 2019.

”perspektiv, dimensioner, undervisning och utbildning och utan enhetliga definitioner” (Tallberg Broman et al. 2002, s. 140). Begreppet interkultur kom successivt mer att syfta på kulturens dynamiska aspekter, där klass, genus, sexualitet, generation, språk, bostadsområde, etnicitet, religion och individualitet blir viktiga delar. I betänkanudet *Olika ursprung – gemenskap i Sverige* (SOU 1983:57 citerad i Tallberg Broman et al. 2002, s. 140) definieras interkultur som ”en process för att nå ökad förståelse och respekt för olikheter i kulturella uttryck /.../ Internationellt har interkulturell (intercultural) i skolforskning varit mer frekvent använt i Europa medan mångkultur (multicultural) varit mer använt i USA.” (Se Banks & Banks (2016) för en genomgång över hur begreppet används internationellt).

Vidare fungerar begreppet interkultur som instrument för att förstå hur olika strukturer bestämmer och motiverar grupper och individers tankar, strategier och handlingsmönster utifrån rådande förutsättningar (Banks & Banks 2016). Kultur förstås här utifrån ett socialkonstruktionistiskt perspektiv, alltså något som ”... skapas och ständigt förändras som svar och reaktion på utvecklingen av de sociala relationerna i samhället. Kultur som process istället för tillstånd. Kultur som arena för stridigheter och motstridigheter i det moderna, komplexa samhället och kultur som relationella konstruktioner i ständig rörelse” (Knocke & Hertzberg 2000, s. 15–16). I användandet av begreppet kultur refereras här till det ”bredare socialantropologiska kulturbegreppet som syftar på såväl ekonomiska och sociala strukturer som levnadssätt, beteende, värderingar, kön och allt som detta inbegriper” (Bergstedt & Lorentz 2006, s. 16).

Interkulturellt förhållningssätt

Interkulturellt förhållningssätt utgår ifrån att individens utbildningsbakgrund, livs- och yrkeserfarenheter fungerar som kulturella filter som begränsar och/eller möjliggör mötet med andra människor (Banks & Banks 2016; Lahdenperä 2018). I detta sammanhang har interkulturellt förhållningssätt en del likheter med begreppet relationell professionalism (Furu & Sandvik 2019). Begreppet relationell professionalism avser ”den relationskompetens som ligger till grund för goda pedagogiska möten mellan personal och barn, men också för relationerna mellan personal och andra vuxna (t.ex. vårdnadshavare och kolleger).” (Furu & Sandvik 2019, s. 4) Relationell professionalism handlar vidare om pedagogens ”förmåga att skapa gynnsamma förutsättningar för autentiska mellanmänniska möten.” En sådan förmåga förutsätter ”ett medvetet förhållningssätt som kommer till uttryck genom verbal och ickeverbal kommunikation i pedagogisk praxis. Den är alltså inte enbart en personlig egenskap, utan en förmåga, som kan utvecklas genom utbildning eller fortbildning.” (Furu & Sandvik 2019, s. 4). Interkulturellt förhållningssätt kan, i likhet med relationskompetens, beskrivas både som ”ett pedagogiskt hantverk (konkreta handlingar) och en pedagogisk etik (en inställning till barnet)” (Ibid). Det pedagogiska hantverket förutsätter att man är ”reflekterande och medveten, samtidigt som man är äkta, engagerad och verksam i nuet” (Ibid) och visar empatisk förmåga” dvs. förståelse av den andres livsvärld. I ett professionellt sammanhang innebär det att pedagogen i sitt möte med barnet samtidigt kan vara förstående på ett känslomässigt plan och förklarande på ett mera kognitivt, teoretiskt plan” (Furu & Sandvik 2019, s. 5). Lahdenperä (2018, s. 15) hävdar att:

För att en verksamhet eller förskola ska kunna definieras som interkulturell bör de olika kulturerna samverka genom att man bejakar barnens och personalens olikheter med deras skiftande bakgrunder och kompetenser, samt att man tar tillvara olikheterna i undervisningen och i de övriga verksamheterna. Givetvis förutsätter detta medvetna pedagogiska intentioner och handlingar av pedagogerna och förskolans ledning.

Det interkulturella förhållningssättet förutsätter att lärare, förskolepersonal, barn och elever visar ömsesidig respekt och nyfikenhet för varandras olikhet. För att möten mellan lärare och elever/barn ska präglas av reflexivitet, respekt och empati, krävs en öppen och kreativ atmosfär (Lahdenperä red. 2018).

Syfte och frågeställningar

Syftet med den här rapporten är att rapportera om erfarenheterna från genomförd forskningscirkel.

De frågeställningar som vägledde det gemensamma arbetet var:

- På vilket sätt bidrog forskningscirkeln till deltagarnas förståelse av interkulturalitet i arbetet med flerspråkiga barns sociala och kunskapsmässiga utveckling?
- Vilka antaganden om kulturell och språklig mångfald och normer kring arbetet med dessa blev synliga under cirkelns gång?
- Hur beskriver deltagarna sina erfarenheter av att ha deltagit i forskningscirkeln?

Forskningscirkelns struktur och innehåll

Forskningscirkeln har bedrivits inom ramen för Forum för Samverkans (FoSam) verksamhet vid Uppsala universitet. FoSam är en centrumbildning som syftar till att bidra till samarbete mellan universitetet och åtta kommuner: Enköping, Heby, Håbo, Knivsta, Sigtuna, Tierp, Uppsala och Östhammar (Forum för samverkan, 2021). Behovet av en forskningscirkel som vänder sig till förskolans personal initierades av enhetschefen för FoU och en pedagogisk utvecklare i förskolan vid Enköpings kommun. Detta ledde i sin tur till att en projektplan upprättades mellan Enköpings kommun och Uppsala universitet. I projektplanen för forskningscirkeln framgår det att verksamheterna hade ett behov av att utveckla kunskaper i arbetet med att ta emot barn och familjer från många olika kulturer och med olika bakgrund. Således var ambitionen att deltagarna i forskningscirkeln skulle få en ökad medvetenhet om sina egna och andras värderingar och perspektiv kring interkulturalitet och flerspråkighet, en fördjupad förståelse för den egna praktiken samt förändra den utifrån observerade behov. Samtidigt var också ambitionen att forskningscirkelledaren skulle få ökad kännedom om och förståelse för förskolans arbete med flerspråkiga och nyanlända barn och deras föräldrar.

Enligt pedagogikprofessorn Sven Persson (2009, s. 7) är utgångspunkten för forskningscirkeln att "den är en pågående dialog mellan forskare och yrkesverksamma som kan lägga en grund för att utveckla den egna praktiken. Forskningscirkel är en form av fortbildning där "pedagogerna utgör aktiv part, där reflektion och diskussion har en central roll och där

anknytningen till aktuell forskning och teori är stark.” (Furu & Sandvik 2019, s. 2). I processen är syftet att det ska ske en ömsesidig påverkan mellan forskare och yrkesverksamma så att båda parter förändrar sin syn på problemet. Resultatet av forskningscirkeln ska leda till nya kunskaper som hjälper deltagarna till att synliggöra sin egen undervisningspraktik eller utveckla delar av förskolans arbete. Forskningscirkelledaren kan även upptäcka att det behövs mer forskning kring den verksamhet som bedrivits i cirkeln. I det här fallet är det viktigt är att forskningscirkeln inte ska bygga på “bristmodell, det vill säga förutsätter att lärare saknar en viss kunskap eller behöver tillrättavisas på ett eller annat sätt, snarare än på utvecklingsmodell som bygger på lärarens aktiva utforskande.” (Pihlgren, red. 2019, s. 19). I enlighet med Perssons och Pihlgrens resonemang har utgångspunkten för arbetet i forskningscirkeln varit att skapa ett förtroendefullt och prestigelöst klimat mellan deltagarna och forskningscirkelledaren. Intentionen har varit att utnyttja den kraft som ligger i lärande interaktion där lärandet sker i samspel och i växelverkan med varandra. En annan central utgångspunkt har varit att bidra till ett stärkt vetenskapligt förhållningssätt hos deltagarna. Således hade samtalen i cirkelträffarna karaktären av att vara både utforskande och reflekterande och syftade till att fördjupa cirkeldeltagarnas och cirkelledarens kunskaper om interkulturalitet och interkulturellt förhållningssätt i arbetet med flerspråkiga (och nyanlända) barns sociala och kunskapsmässiga utveckling.

I forskningscirkeln deltog från början tio förskollärare och en barnskötare verksamma på två mångkulturella förskolor som dagligen möter flerspråkiga barn och föräldrar med olika språkliga, kulturella, sociala och migrations bakgrunder. Under resans gång hoppade två deltagare av cirkeln på grund av föräldraledighet och byte av arbete. Forskningscirkeln började med att vi gick igenom förutsättningarna för cirkelns innehåll, upplägg och genomförande. Under den första träffen upprättades ett gruppkontrakt som fungerade som riktlinjer för mål och arbetssätt för det fortsatta arbetet. Framställandet av gruppkontraktet ledde till diskussion och reflektion kring frågor som gruppen ansåg vara viktiga för dess arbete och trivsel. En särskild viktig punkt i gruppkontraktet var att alla i gruppen skulle delta aktivt i samtalen kring den forskning som lästes till de olika träffarna, skriva reflektionsuppgifter och att ta hänsyn till samtliga gruppmedlemmars synpunkter och önskemål under arbetets gång. Sammanlagt genomfördes tolv träffar, en gång per månad över tre terminer (vt-19 till vt-20). Varje träff var på fyra timmar och var förlagda växelvis i Enköping/Uppsala universitetet. De sista tre träffarna skedde digitalt med anledning av restriktionerna i samband med Covid-19 pandemin. Under forskningscirkelns träffar ägnade vi tiden åt att diskutera forskning som på olika sätt uppmärksammar förskolans arbete med flerspråkiga och nyanlända barn. Utöver dessa tolv tillfällen träffades gruppen däremellan utan cirkelledaren och varje deltagare hade två timmar per vecka till sitt förfogande för inläsning av litteraturen som bearbetades under forskningscirkelträffarna.

Det finns olika sätt att samla information för att få svar på de frågeställningar som man vill besvara. Valet av metoder för att genomföra olika studier beror på vad som ”verkar ge bäst svar på vår frågeställning i förhållande till den tid och medel som står till vårt förfogande” (Patel och Davidson 2011, s. 67). I arbete med att ”fånga in” deltagarnas uppfattningar och uttalanden om deras kunskaps- och lärande under processens gång fick de mellan träffarna läsa

forskningslitteratur och skriva individuella reflektionsuppgifter i relation till litteraturen. Deltagarna skrev två till tre sidor till respektive tillfälle, och uppgiften hade ett didaktiskt upplägg som syftade till att besvara frågorna vad, hur och varför i relation till forskningslitteraturen. Syftet med dessa uppgifter var att deltagarna reflekterade, i dialog med forskning, över förskolans arbete med flerspråkiga barn och barn med migrationserfarenhet/migrationsbakgrund. På så sätt skulle varje deltagare få ökad medvetenhet om sin egen och andras värderingar och perspektiv på det aktuella ämnet. Reflektionsuppgifterna syftade också till att forskningscirkeldeltagarna fick fördjupad teoretisk förståelse för den egna praktiken vilket i förlängningen möjliggör en förändring utifrån observerade behov.

Parallellt med läsning och diskussion av litteraturen samt individuella reflektionsuppgifter fick deltagarna också under träffarnas gång arbeta med att konstruera en enkät som delades ut bland deras kollegor på de två förskolorna. Enkäten fungerade sedan tillsammans med reflektionsuppgifterna som diskussionsunderlag under träffarna. Resultatet från enkäten tillsammans med forskningscirkeldeltagarnas reflektionsuppgifter och de kunskaper de tillägnade sig under cirkelns gång syftade, enligt cirkeldeltagarna, till att bli en del i respektive förskolas verksamhetsutveckling i allmänhet och arbetet med att öka personalens interkulturella förhållningssätt i synnerhet. Enkäten innehöll totalt 19 frågor innehållande både fasta och öppna svarsalternativ. Med hjälp av de fasta frågorna samlades blanda annat in uppgifter om personalens ålder, kön, utbildningsnivå, anställningsform och antal år de har arbetat inom förskolan. Dessa typer av frågor besvarade personalen på förskolorna genom att kryssa i ett av flera på förhand fasta svarsalternativ. De öppna frågorna hade inga fasta svarsalternativ utan de tillfrågade fick svara fritt med egna ord. De öppna frågorna syftade till exempel till att fånga in personalens kunskaper om förskolans styrdokument samt hur och varför de ska använda sig av dessa i arbetet med barns sociala- och kunskapsmässiga utveckling.

Enkäten, som delades ut bland kollegerna till cirkeldeltagarna, innehöll som beskrivits frågor om personalens tidigare yrkeserfarenheter, utbildningsmässiga och språkliga bakgrund, kännedom om förskolans styrdokument och synen på flerspråkighet bland kollegor, barn och deras föräldrar/vårdnadshavare samt hur de går tillväga i arbetet med barns sociala- och kunskapsmässiga utveckling. De 59 anställda vid de berörda förskolorna (17 förskollärare, 28 barnskötare och 14 annan/tillfällig anställning) som besvarade enkäten bestod av en heterogen grupp avseende ålder, utbildningsnivå och antal år som de uppgav att de arbetat i förskolan. Bland barnskötarna har en klar majoritet av gruppen (24 av 28) motsvarande gymnasieskola eller eftergymnasialutbildning som högsta utbildningsnivå. Utbildningsnivån bland kategorin annan och/eller tillfälligt anställda (cirkeldeltagarna använde ibland benämningen extratjänsterna när de talade om gruppen) är mer varierande och sträcker sig från ingen formell utbildning upp till högskole- och universitetsnivå. Samtliga förskollärare har uppgett högskola eller universitetsutbildning som högsta utbildningsnivå.

Resultat

Enkätundersökningen

En viktig del i arbetet med forskningscirkeln var den enkät som skapades, tolkades, analyserades och diskuterades av samtliga deltagare i samråd med cirkelledaren. Det framgår av enkätsvaren att en majoritet av respondenterna känner till de styrdokument (Barnkonventionen, Skollagen 2010:800 och läroplanen för förskolan, Lpfö-18) och lokala verksamhetsplaner som reglerar förskolans pedagogiska verksamhet, men att kunskaperna om syftet med de olika dokumenten och dess användning i verksamheten varierade mellan de olika personalkategorierna. Inom kategorin förskollärare uppger samtliga att det ingår i deras uppdrag att använda sig av styrdokumentet i samband med planering, dokumentation, utvecklingssamtal, rutiner, aktiviteter/undervisning och för att synliggöra verksamheten för barnen och deras föräldrar, kolleger och andra medarbetare.

Bland de barnskötare som har uppgett att de känner till och har kunskaper om hur och varför de ska använda sig av styrdokumentet svarar de att ”de är för barnens bästa, för verksamhetsutveckling, inspiration, skyldighet, rutiner, förhållningssätt och bemötande, trygghet, synliggöra verksamheten för vårdnadshavarna” och slutligen ”vara en bra pedagog”. Bland samma personalkategori uppger flertalet av dem att de inte använder styrdokumentet och ger fler olika förklaringar till varför de inte gör det. De skriver bland annat att de ”har inte tillgång till styrdokumentet”, att de ”saknar kunskaper om hur de ska användas”, att de ”inte fått information om att styrdokumentet ska användas” och för att ”de inte behärskar tillräckligt bra svenska för att förstå de olika texternas innehåll och saknar översättningar av dessa på andra språk”.

Bland kategorin annan och/eller tillfälligt anställda uppger endast tre personer att de har kunskaper om och använder sig utav styrdokument i verksamheten tillsammans med förskolepedagoger eller barnskötare vid planeringen av den pedagogiska verksamheten. Resterande elva skriver exempelvis att de ”inte använder sig utav styrdokumentet”, att de ”inte fått information om att styrdokumentet ska användas” och att de ”saknar tillgång till styrdokumentet” eller att de ”saknar kunskaper om hur de ska användas”. Dessa utsagor liknar barnskötarnas. De nämner också bristande kunskaper i svenska språket som ett hinder för att förstå de olika texternas innehåll.

Arabiska, engelska, tigrinja, kurdiska, somaliska, persiska, dari, finska och tyska är, utöver svenska, några av de språk som pratas av personalen och barnen på förskolorna. Personalkategorin annan/tillfällig anställd (där nio av fjorton har svarat att de talar arabiska och engelska) uppger att de använder sig av sina språkkunskaper i kommunikationen med andra kollegor, barn eller vårdnadshavare som talar arabiska eller engelska. Rent konkret kan det handla om inskolningssamtal med föräldrar som inte kan svenska, översättning av instruktioner till barnen och information till föräldrar/vårdnadshavare. Samtliga 59 respondenter uppger att den egna och kollegernas flerspråkighet är en resurs i mötet med barnen och deras

föräldrar/vårdnadshavare som inte kan svenska, till exempel när man ska förklara regler, rutiner och aktiviteter.

Under forskningscirkelns träffar i allmänhet och i samband med arbetet med enkäten i synnerhet framträdde flerspråkigheten bland personalen och barnen på cirkeldeltagarnas arbetsplats och synen på medarbetares, föräldrars och barns flerspråkighet i relation till svenska som centrala delar i diskussionerna kring litteraturen och deras egna arbetslivserfarenheter. Det finns, enligt enkätsvaren från flertalet av personalen inom samtliga tre personalkategorier, situationer/tillfällen där flerspråkighet betraktas som ett hinder i arbetet med de barn som inte har svenska som modersmål eller starkaste språk. Det kan till exempel handla om situationer när det finns flera nyanlända barn från olika länder på i samma avdelning som varken pratar svenska eller varandras språk. Ibland kan barnens flerspråkighet ses som ett problem när fler barn har samma modersmål, vilket, enligt en av förskolepedagogerna som svarade på enkäten, ”gör det svårare att stärka svenskan”. Andra situationer/tillfällen kan enligt en annan av förskolepedagogerna vara ”känslan av utanförskap eller exkludering när man inte förstår sina kolleger som talar ett språk som man inte kan själv”. Detta kan, enligt den ovancerade förskolepedagogen, i sin tur leda till utmaningar med att ”få en djupare relation till vårdnadshavare och ett hinder vid konflikter”.

Resultatet av enkäten visar att personalen på de olika förskolorna pratar och sjunger med barnen, ”benämner saker och ting” och ”använder sig av bildstöd”, förklarar vad som sker för att stödja och uppmuntrar barnen till självständighet genom ”bekräftelse och tillit till barnens förmåga”. De olika citaten hämtade från enkätsvaren är exempel på hur man på förskolan arbetar med barnens lärande. Att barnen på förskolan får undervisning förutsätter, enligt en av förskollärarna, att de är ”omgivna av engagerade pedagoger”. Förskoleläraren skriver också att hen arbetar med barnens sociala och kunskapsmässiga utveckling genom att ge barnen möjlighet till att ”härma och imitera andra barn och vuxna”, vilket framhävs som centrala i flertalet av personalens enkätsvar. Vidare lyfter förskollärarna också fram vikten av att ”pedagogen skapar en god lärmiljö och utmanar barnen i deras lärande genom kommunikation och samspel”. Samtidigt ställer de olika sätten att arbeta med barn, enligt flertalet av personalen på både förskolorna, krav på att de behöver och ”vill bli bättre i arbetet med barnen” eller att ”man kan alltid utveckla sig och lära sig mer om barns utveckling” inom en rad olika områden. Exempel på sådana områden är, enligt personalen, barns språkutveckling, barns trauman, att använda sig av digitala verktyg och konflikthantering i barngruppen.

Deltagarnas beskrivningar av forskningscirkeln

I deltagarnas allmänna beskrivningar framträder i allmänhet en positiv bild av deras uppfattning om forskningscirkeln och de kunskaper de har tillägnat sig under processens gång. Enligt en av cirkeldeltagarna (D2), har forskningscirkeln bidragit till att ge dem

teoretiska belägg för ett arbetssätt vi ofta använder i förskolan. Där vi pusslar med olika språk för att göra oss förstådda sinsemellan och hur vi tar till vara på kollegor med språkkompetenser i våra möten och aktiviteter med barnen (D2).

Ovancerade cirkeldeltagare berättar också att forskningscirkeln har gett henne tillfällen till att ”reflektera med andra verksamma och få syn på mitt eget och andras beteende och tankegångar kring synen på kultur och på flerspråkighet”. Cirkeldeltagare fem menar även att hon genom arbetet i forskningscirkeln i högre grad har blivit bättre på att ta tillvara och använda sig av teoretiska kunskaper som hon har fått genom ”olika vetenskapliga texter och litteratur som vi har läst om förhållningssätt och barns lärande och transspråkande i den interkulturella förskolan” (D5). D5 utvecklar sitt resonemang och skriver att:

Under forskningscirkeln har jag mera förstått vikten av det hela hur viktigt det är att våga vara mera öppen för varandras olikheter och ta tillvara det genom att visa intressen på många olika sätt. Nu är jag inte heller rädd för att blanda olika språk för att kunna få med mig föräldrar eller barn så att de förstår. Jag tar till kroppsspråk också för att förstärka vad det är jag försöker förmedla. Jag har också blivit bättre på att lyssna in.

Cirkeldeltagare nummer fyra är inne på ett liknande spår när hon beskriver sina erfarenheter av forskningscirkeln:

Något som jag tar med mig från forskningscirkeln är bl.a. att den har fått mig att vilja fortsätta utvecklas och gjort mig mer motiverad att hitta lösningar för olika dilemman som förekommer inom förskolan. Jag har fått förnyad kunskap som vi kan förankra i arbetet med varandra och med barn och föräldrar. (D4).

Cirkeldeltagare nummer tre nämner bland annat att hon har ”utvecklats i min roll som pedagog att jag tänker efter innan jag handlar. Blivit starkare, kan uttrycka mig lättare” (D3). D4 i sin tur beskriver sina erfarenheter på följande sätt:

Jag har fått en större förståelse till att hur viktigt det är att arbeta mot kränkningar och fördomar inom förskola. Jag har insett att jag behöver arbeta med att våga säga ifrån när jag tycker någonting annat. Istället för backa så måste jag börja agera (D4).

Citaten från cirkeldeltagarnas reflektionsuppgifter visar att forskningscirkeln, i likhet med vad tidigare studier om pedagogers professionella utveckling visat, har bidragit till att utveckla gruppens ”kunskap, förhållningssätt, handlingsmönster samt professionella självförtroende, självkänsla och kollegialitet” (Furu & Sandvik 2019, s.1). Samtidigt beskriver flertalet av deltagarna forskningscirkeln som ”bitvis frustrerande” (D1) och att de i början upplevde det som svårt att förändra/revidera sina förgivettagna föreställningar om och förhållningssätt i arbetet med flerspråkiga barn och deras föräldrar. Detta förklaras bland annat av att deltagarna upplever att de hade olika sätt att tala om barnen och deras föräldrar samt om sina egna arbetskollegor med ”utländsk bakgrund”, och att det är ”väldigt svårt att förändra åsikter” (D4). Svårigheten att förändra förgivettagna föreställningar och förhållningssätt illustreras också av D1:s beskrivning av hur cirkeldeltagarna ”såg på och talade om kollegor med annat etniskt ursprung än vi själva och huruvida det uppfattades mest som ett hinder eller en möjlighet i arbetet.”. Ett annat exempel på känslan av frustrationen bland några av cirkeldeltagarna var att det fanns, enligt D1, tendenser till att man i början av forskningscirkeln fokuserade på att ”lägga

problemen hos de andra” (D1) som i det här sammanhanget handlade om ”extratjänsterna” som syftar på den icke förskoleutbildade personalen med utländsk bakgrund.

Reflektionsuppgifterna visar att deltagarna närmade sig ”en större förståelse för att förskolans problem i arbetet med interkulturellt förhållningsätt är allas ansvar.” (D1). D1 beskriver denna process på följande sätt:

De (extratjänsterna) har en viktig roll både som kulturtolkar, språkliga tolkar och kan genom sin kunskap hjälpa oss i personalen som inte besitter dessa kompetenser att förstå hur olika situationer kan tolkas på andra sätt än vårt invanda. Detta är viktigt eftersom det är lätt att vi annars kan ha svårt att se de kulturbundna antaganden vi har och därför automatiskt handlar utifrån dem. Jag upplever kort sagt att ju större interkulturell kompetens vi har i personalgruppen på förskolan, desto mindre fördomsfulla är vi eftersom vi har en större förståelse för vad som ligger bakom andras handlande. De hjälper till att synliggöra osynliga aspekter som lätt förblir just osynliga för någon med ett annat meningssystem (D1).

Deltagarnas reflektionsuppgifter visar också på att de är medvetna om, trots cirkeldeltagnas homogena bakgrund när det gäller etnicitet (med undantag för en deltagare), kön och utbildningsbakgrund, att

Vi kanske skiljer oss mer åt än vi trodde. Bland annat när det gäller syn på kollegor och kompetenser. Men även om vi har skillnader mellan oss har vi även stora likheter när det kommer till ursprung och utbildning och jag kan tycka att det skulle ha varit givande om vi hade varit en mindre homogen grupp (D1).

Cirkeldeltagarna uttrycker en medvetenhet om att arbetet med flerspråkiga barn och barn med migrationsbakgrund gynnas av ett interkulturellt förhållningsätt, men:

Att arbeta interkulturellt är svårare när personalen är en mer homogen grupp, det blir då än viktigare att vårdnadshavare involveras i arbetet. Det går dock inte att förneka att det är en stor utmaning när man inte har ett gemensamt språk, det är ett arbete som jag tror skulle behöva lyftas gemensamt på förskolan (D1).

Sammanfattningsvis visar ovan diskuterade citat från flertalet av cirkelns deltagare att de, med hjälp av aktuell forskning inom forskningsfältet interkulturell pedagogik och närliggande områden samt diskussionerna i samband med cirkelträffarna, fått kunskaper och insikter om vikten av att reflektera över vad ett interkulturellt förhållningsätt innebär för arbetet i verksamheten. I likhet med deltagarna i Wetso & Ärlemalm-Hagsérs forskningscirkel (2018, s. 28), ansåg förskolepersonalen i den här forskningscirkeln att det fanns ett behov av att lära sig ännu mer om interkulturalitet i förskolan för att ”möta de nya behoven och utmaningarna som de möter i det dagliga arbetet.” Som det framgår av diskussionen ovan kring interkulturalitet bidrar ett sådant förhållningsätt till kritisk granskning av egna värderingar och föreställningar om kulturella och språkliga likheter och olikheter samt hur det förhållningsättet i sin tur påverkar verksamheten. Cirkeldeltagarnas resonemang kan förstås som konkreta exempel på vad interkulturellt förhållningsätt kan innebära i praktiken och hur det kan användas som en tillgång/resurs och som en naturlig del i förskolans verksamhet. I det här sammanhanget ger flertalet forskningsstudier riktlinjer för hur lärare bör arbeta med ungas lärande och sin egen kompetensutveckling för att hantera de förändringar och utmaningar som

lärare står inför i arbetet med tex nyanlända och/elever flerspråkiga barn och elever. Det kan också handla om hur lärare kan arbeta för att bygga upp en förmåga hos sig själva och sina elever som bygger på att man lär sig av det främmande hos den ”andre” och hos det bekanta inom den egna ”kulturen” (Se till exempel Stier & Riddarsporre 2019; Lorentz et al. 2016; Lahdenperä & Lorentz 2010).

Slutsatser

Det övergripande syftet med forskningscirkeln var att deltagarnas kunskapande under cirkelns gång skulle bli del i respektive förskolas verksamhetsutveckling i allmänhet och arbetet med interkulturalitet i synnerhet. Mer specifikt var syftet med forskningscirkeln att utveckla förståelse för deltagarnas professionella utveckling och lärande genom att synliggöra gruppens bakomliggande antaganden, förgivettagna normer och värderingar samt föreställningar om den egna verksamheten, så att de kan förändra den utifrån observerade behov. Med utgångspunkt i de resultat som presenteras och diskuteras i den här rapporten vill jag lyfta fram följande slutsatser:

I forskningscirkeldeltagarnas allmänna beskrivningar framträder i allmänhet en positiv bild av deras uppfattning om forskningscirkeln och de kunskaper de har tillägnat sig under processens gång. Deltagarna menar även att de genom arbetet i forskningscirkeln i högre grad har blivit bättre på att ta tillvara och använda sig av teoretiska kunskaper som de har fått under cirkelns gång. Cirkeldeltagarna uppger att de har fått kunskaper och insikter om vikten av att reflektera över vad ett interkulturellt förhållningssätt innebär för arbetet i verksamheten. Samtidigt beskriver flertalet av deltagarna forskningscirkeln som frustrerande eftersom de i början upplevde det svårt att förändra/revidera sina förgivettagna föreställningar om och förhållningssätt i arbetet med flerspråkiga barn och deras föräldrar. Detta förklaras bland annat av att flertalet av deltagarna upplever att forskningscirkeldeltagarna och kollegerna på deras arbetsplatser hade olika sätt att tala om barnen och deras föräldrar samt om sina egna arbetskamrater med ”utländsk bakgrund” i allmänhet och personalkategorin ”extratjänsterna” i synnerhet (som syftar på den tillfällig anställda icke förskoleutbildade personalen).

Forskningen inom området interkulturalitet har i diskussionen om migration, mångkulturalitet och flerspråkighet i relation till förskolan uppmärksammat relevansen av att ta upp hur förskolan (och skolan) skiljer mellan barn och föräldrar med ”svensk respektive utländsk bakgrund” (se till exempel Björk-Willén, Gruber & Puskás red. 2013).³ Kategoriseringen av barnen sker med utgångspunkt i dikotomin svenskar-invandrare. Inom förskolan kan kategoriseringarna svenskar-invandrare förstås som en konsekvens av pedagogers strävan att fokusera på att skapa förutsättningar för barnen att skapa gemenskaper och tillhörigheter på basis av etnicitet, kulturell eller religiöst ursprung. Även pedagogerna själva kan vara med och skapa separata kategorier med utgångspunkt i dikotomin ”svenskar och invandrare” (Björk-Willén, Gruber & Puskás red. 2013).

---

³ Kategorin utländsk bakgrund handlar om barn födda utomlands och invandrat före eller efter skolstart och/eller födda i Sverige med två utlandsfödda föräldrar (Skolverket 2011, s. 172).

Det framgår av enkätsvaren att samtliga förskollärare, en majoritet av barnskötarna samt en minoritet av ”extra tjänsterna” känner till de styrdokument och lokala verksamhetsplaner som reglerar förskolans pedagogiska verksamhet, men att kunskaperna om syftet med de olika dokumenten och dess användning i verksamheten varierade mellan de olika personalkategorierna. Inom kategorin förskollärare uppger samtliga att de har kunskaper om och använder sig av styrdokumentet i sitt arbete. Även de barnskötare som svarat att de har kunskaper om styrdokumentet använder sig av dem i sitt arbete. Samtidigt uppger flertalet av barnskötarna att de inte använder styrdokumentet och ger fler olika förklaringar till varför de inte gör det. De skriver bland annat att de ”har inte tillgång till styrdokumentet”, att de ”saknar kunskaper om hur de ska användas”, att de ”inte fått information om att styrdokumentet ska användas” och för att ”de inte behärskar tillräckligt bra svenska för att förstå de olika texternas innehåll och saknar översättningar av dessa på andra språk”.

Bland kategorin ”extratjänsterna”/tillfälligt anställda uppger endast tre att de har kunskaper om och använder sig utav styrdokument i verksamheten och att det sker tillsammans med förskolepedagoger eller barnskötare vid planeringen av den pedagogiska verksamheten. Resterande elva respondenter inom kategorin ”extratjänsterna”/tillfälligt anställda skriver bland annat att de, i likhet med barnskötarna, ”inte använder sig utav styrdokumentet”, att de ”inte fått information om att styrdokumentet ska användas” och att de ”saknar tillgång till styrdokumentet” eller att de ”saknar kunskaper om hur de ska användas”. I likhet med flertalet barnskötare nämner också kategorin ”extratjänsterna”/tillfälligt anställda bristande kunskaper i svenska språket som ett hinder för att förstå de olika texternas innehåll.

Enkätsvaren visar att flertalet av barnskötarna och de tillfälligt anställda ”extratjänsterna” behöver utveckla kunskaper om styrdokumentet i relation till fenomen som migration, flerspråkighet och interkulturalitet, för att hantera utmaningen med att realisera de olika dokumentens ambitiösa mål när det gäller förskolans arbete. Detta är särskilt angeläget med tanke på att flertalet forskningsstudier har visat att

Bristande kompetens hos personalen kan även hindra arbetet med läroplanens mål och intentioner beträffande mångfald och kulturarv. Att förskolan ska ge en likvärdig utbildning och ge samma möjligheter och på lika villkor pröva och utveckla förmågor och intressen är också en svår utmaning. (Lahdenperä 2018, s. 13).

Förskolepersonalens beskrivningar av hur de arbetar med att främja barnens kunskap- och identitetsutveckling kan här förstås i linje med den forskning som uppmärksammar vikten av att förskolans personal har kunskaper om relationen mellan språk, flerspråkighet och identitetsutveckling (Sandell Ring 2021; Lorentz & Bergstedt 2016; Björk-Willén, Gruber, & Puskás red. 2013). Samtidigt påpekade förskolepersonalen i forskningscirkeln att de försöker dela med sig av sina kunskaper om styrdokumentet till barnskötarna och de tillfälligt anställda/extratjänsterna. Cirkeldeltagarna ansåg att de tillfälligt anställda/extratjänsterna var viktiga ”kulturtolkare” i arbetet med att berätta om och översätta utdrag ur de olika styrdokumentet till tex nyanlända föräldrar.

En viktig del av arbetet med forskningscirkeln har varit att, med stöd i vetenskapliga studier och forskningscirkeldeltagarnas beskrivningar av sin verksamhet betrakta interaktionen mellan pedagoger och barnen som en förlängning av samhällsliga makt- och dominansförhållanden, genom att synliggöra maktrelationer, mönster och strukturer som legitimerar och reproducerar utsatta, underordnade grupper och individers position i samhället. I både synliggörandet och reproducerandet av maktrelationerna i samhället spelar förskolan och skolan i allmänhet och pedagogerna/lärarna i synnerhet mycket viktiga roller. I relation till interkulturalitet handlar det om att förskolans personal aktivt arbetar med att bekräfta barnens kulturella, språkliga och personliga identiteter. Detta förutsätter i sin tur att förskolan är medveten om att ”gruppers olika maktvillkor är viktiga att uppmärksamma och att kultur är något föränderligt och formbart som utvecklas i relation med omgivande kontext.” (Hill 2020, s 14).

Forskning inom området interkulturalitet har visat att förskolan och skolan som institution har en organisation som tack vare sin inneboende struktur till viss del begränsar och hindrar utövandet av ett interkulturellt förhållningssätt. Dessa svårigheter att använda sig av ett interkulturellt förhållningssätt gäller såväl förskolans/skolans pedagoger som annan personal i arbetet med barn och ungdomar, i kontakten med föräldrar samt i mötet med det lokala samhället (Lahdenperä 2018; 2014; 2011; Bergstedt & Lorentz 2006). I förskolan och skolan får pedagogerna och även annan personal, funktionen av ”signifikanta andra under barnens och ungdomarnas sekundära socialisation” (Hultinger & Wallentin 1996, s. 209). På så sätt är den svenska förskolan och skolan en del av en utbildningsinstitution som skapar kulturella mönster för grundläggande tanke- och handlingsvanor i generell mening. I detta sammanhang vill forskningen uppmärksamma de olika faktorer som kan bidra till att skapa förutsättningar för en undervisning eller annan pedagogisk aktivitet som berör alla barn och elever, i en förskola eller skola för alla, oavsett språk, etnicitet, klass, religion, genus osv (Banks & Banks 2016). En sådan målsättning kräver dock en förändring vad gäller pedagogers förhållningssätt, undervisningsinnehåll och pedagogiska metoder. En tydlig ambition bör vara att synliggöra hur ett symboliskt våld utövas genom utbildningssystemet och hur det i sin tur bidrar till bevarandet av den rådande uppdelningen mellan olika barn eller elevkategorier med utgångspunkt i föreställningar om barnens/elevernas språkliga, etniska och kulturella bakgrunder (se till exempel Banks & Banks 2016).

Avslutningsvis har min roll som cirkelledare varit att ”facilitera forskningscirkelns process genom att stimulera till reflektion och diskussion, bidra med teoretiska element (t.ex. facklitteratur och vetenskapliga artiklar) och genom att bidra med kunskap om forskningsprocessens huvudelement” (Furu & Sandvik 2019, s. 5). Samtidigt har jag också haft ambitionen att lära mig mer om förskolans verksamhet och diskussionerna med cirkeldeltagarna har bidragit till att öka mina kunskaper inom området. Detta har i sin tur lett till att jag har fått fördjupad förståelse för förskolans uppdrag i allmänhet och arbetet med flerspråkighet och mångkulturalism i synnerhet. Tidigare studier visar på att ”kommunikationen mellan forskare och praktiker är viktigt och värdefullt för att utveckla kunskap och kompetens om mångfald och interkulturalitet.” (Wetso & Ärlemalm-Hagsér 2018, s. 27). I relation till forskning om interkulturalitet och interkulturell pedagogik har jag strävat efter att initiera till och fördjupa diskussioner kring hur olika maktstrukturer bestämmer och

motiverar olika grupper och individers tankar, strategier och handlingsmönster utifrån rådande förutsättningar. Min förhoppning är att de kunskaper som har utvecklats under forskningscirkelcirkelns gång, och som presenteras i denna rapport, bidrar till en utökad förståelse för förskolans verksamhet och ger underlag till att arbeta vidare med interkulturalitet och interkulturellt förhållningssätt för att främja alla barns sociala och kunskapsmässiga utveckling.

Referenser

- Banks, James.A. & Banks, Cherry A. McGee. (ed.) (2016). *Multicultural education: issues and perspectives*. (Ninth edition.) Hoboken, New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.
- Bergstedt, Bosse & Lorentz, Hans. (red.) (2006). *Interkulturella perspektiv: pedagogik i mångkulturella lärandemiljöer*. Lund: Studentlitteratur.
- Björk-Willén, Polly, Gruber, Sabine. & Puskás, Tunde. (red.) (2013). *Nationell förskola med mångkulturellt uppdrag*. 1. uppl. Stockholm: Liber.
- Farrell, Ann & Pramling Samuelsson, Ingrid. (red.) (2018). *Mångfald i tidiga åldrar: interkulturellt lärande*. Upplaga 1 Lund: Studentlitteratur.
- Forum för samverkan (u.å.) *Forskningscirklar*.
<https://www.forumforsamverkan.uu.se/forskning-och-utveckling/forskningscirklar/> (hämtad 2021-02-18).
- Furu, Ann-Christin & Sandvik, Märta. (2019), 'Att stöda pedagogers relationella professionalism genom forskningscirklar', *Nordisk Barnehageforskning*, vol. 18, no. 1, pp. 1–16. <https://doi.org/10.7577/nbf.3243>
- Hill, Helena (red.) (2020). *Perspektiv på interkulturalitet*. Huddinge: Södertörns högskola
<http://sh.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A1390699&dswid=4713>
- Hultinger, Eva-Stina & Wallentin, Christer (red.) (1996). *Den mångkulturella skolan*. Lund: Studentlitteratur.
- Knocke, Wuokko & Hertzberg, Fredrik. (2000). *Mångfaldens barn söker sin plats: en studie om arbetsmarknadschanser för ungdomar med invandrarbakgrund*. 1. uppl. Stockholm: Svartvitt i samarbete med Arbetslivsinstitutet.
- Lahdenperä, Pirjo. (red.) (2018). *Den interkulturella förskolan: mål och arbetssätt*. (Första upplagan). Stockholm: Liber.
- Lahdenperä, Pirjo & Lorentz, Hans (red.) (2010). *Möten i mångfaldens skola: interkulturella arbetsformer och nya pedagogiska utmaningar*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Lorentz, Hans & Bergstedt, Bosse. (red.) (2016). *Interkulturella perspektiv: pedagogik i mångkulturella lärandemiljöer*. 2., [rev.] uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Lunneblad, Johannes. (2006). *Förskolan och mångfalden: en etnografisk studie på en förskola i ett multietniskt område*. Diss. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Lunneblad, Johannes. (2013). "Tid till att bli svensk: En studie av mottagandet av nyanlända barn och familjer i den svenska förskolan". *Nordisk barnehageforskning*, vol. 6, nr.8, s. 1–14.
- Obondo, Margaret, Rodell Olgaç, Christina, Robleh, Salada & Pehrsson, Kajsa. (2005). *Broar mellan kulturer: somaliska barns språksocialisation i hem och förskola i Sverige*. Spånga: Språkforskningsinstitutet i Rinkeby.
- Patel, Runa & Davidson, Bo. (2011). *Forskningsmetodikens grunder: att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. 4., [uppdaterade] uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Persson, Sven. (2009). *Forskningscirklar: en vägledning*. Malmö: Resurscentrum för mångfaldens skola, Avdelningen barn och ungdom, Malmö stad.
- Pihlgren, Ann S. (red.) (2019). *Casemetodik för lärare: att överbrygga klyftan mellan teori och praktik*. Upplaga 1 Lund: Studentlitteratur.
- Sandell Ring, Annika. (2021). *Mångfaldens förskola: flerspråkighet, omsorg och undervisning*. Upplaga 1 Lund: Studentlitteratur.

- Sharif, Hassan. (2008). "Mångkultur, skola och interkulturell pedagogik" I Martin Molin, Anders Gustavsson, Hans-Erik Hermansson. (Ed.). *Meningsskapande och delaktighet: om vår tids socialpedagogik*. Daidalos: Göteborg, s. 105–117.
- Sharif, Hassan. (2017). "Här i Sverige måste man gå i skolan för att få respekt": Nyanlända ungdomar i den svenska gymnasieskolans introduktionsutbildning. Uppsala universitet.
- Statens offentliga utredningar: Språk- och kulturarvsutredningen (1984). *Olika ursprung - gemenskap i Sverige: utbildning för språklig och kulturell mångfald*, (SOU 1983:57): Stockholm: Liber/Allmänna förlag.
- Stier, Jonas. & Riddersporre, Bim. (2019). *Interkulturellt arbete i förskolan: med läroplanen som grund*. Första utgåvan [Stockholm]: Natur & Kultur.
- Tallberg Broman, Ingegerd, Rubinstein Reich, Lena & Hägerström, Jeanette (2002). *Likvärdighet i en skola för alla: historisk bakgrund och kritisk granskning*. Stockholm: Statens skolverk.
- Wetso, Gun-Marie & Ärlemalm-Hagsér (2018). Att realisera förskolans interkulturella uppdrag - samtal mellan forskare och förskolepersonal, i Lahdenperä, Pirjo. (red.) (2018). *Den interkulturella förskolan: mål och arbetssätt*. (Första upplagan). Stockholm: Liber, s. 26–41.